

BLIJF TOCH WEG UIT ITALIË!

DE OMGEKEERDE

In Amsterdam is het Italiaanse eten beter dan in Italië, de moderne literatuur stelt niets voor, de bureaucratie is een rammelende machine, het land wordt geteisterd door misdadige organisaties ter linker- en ter rechterzijde. De zomerse file van Diemen tot Chiasso kan beter rechtsomkeert maken. Maar toch. De avondzon, een Toscaanse sigaar, een Brunello-wijn, Rossini.

GEERTEN MEIJSING

Geerten Meijnsing (1950) publiceerde onder het pseudoniem Joyce & Co onder meer de 'Erwin-trilogie' en won in 1988 de AKO-Literatuurprijs met zijn roman 'Veranderlijk en Wisselvallig'. Hij woont en werkt in Italië.

Om van Italië te blijven houden, moet ik er af en toe van een afstand naar verlangen. (De *couleur locale* van een scène kan het best vanuit de herinnering beschreven worden, als je *niet* ter plekke bent en de faculteiten van het verlangen of de onbeantwoorde liefde op afstand het geheugen ondersteunen en activeren. Omgekeerd probeerde ik laatst, ten bate van een hoofdstuk dat 'De wegen naar Pisa' moet gaan heten, voor het eerst 'professioneel' te werk te gaan door, met aantekenboekje en potlood in de aanslag, het traject af te leggen dat mijn romanfiguur te gaan had over de oude weg van Lucca naar Pisa en vervolgens uitgebreid veldonderzoek te verrichten op het nachtelijke station van Pisa: tot mijn aanvankelijke verbijstering en erop volgende geruststelling kon ik niets noteren waarvan ik niet allang geestelijk aantekening had gemaakt; integendeel miste ik, in de werkelijke situatie, veel saillante details waarmee mijn verbeelding de scène reeds had aangekleed.)

Ik wil liever een soort *Fernweh* bewaren naar mijn zelfgekozen vaderland, dan dat ik *Heimweh* kan voelen; liever het gevoel van ballingschap behouden dan mij werkelijk thuis voelen in het land van mijn keuze. (Resultaat is natuurlijk dat ik mij nergens meer thuis voel, niet in Nederland en niet in Italië: de ontheemding kan ik nooit meer afschudden, maar ik ben haar gaan beschouwen als een *condition d'écrivain*. Van een afstand, met de toneel- of verrekijker in de hand, kan men alles scherper beschouwen, vooral als je die op gezette tijden omgekeerd naar je ogen brengt.) (Mijn uitgever vroeg mij ooit of ik bij een aangehouden verblijf in het buitenland niet het contact met de moedertaal zou verliezen. In mijn ondervinding is het tegendeel waar: van een afstand springen de verschuivingen die in het moederland ongemerkt plaatsvinden scherper in het oog; je blijft gemakkelijker gevrijwaard van de modieuze uitdrukkingen en denkpatronen die het wereldje 'binnen de grachtengordel' — welk een afkeer gemengd met heimwee wordt voor mij omschreven door die uitdrukking 'binnen de grachtengordel' — zo uniform maken, waar men immers denkt dat binnen die grachten Nederland en de wereld besloten liggen.)

Zit ik in Italië (alwaar ik heerlijk kan dromen over de Westertoren, pindakaas en

het BIMhuis), dan ben ik weliswaar verlost van de Nederlandse krantenbijlagen, het gekissebis in het literaire wereldje en de kunstzinnig beschilderde gevels en trams van de hoofdstad, maar ook mijn liefde voor de vanzelfsprekend geworden omgeving van het Italiaanse schiereiland wordt dan enigszins bekoeld, en ik kan de Nederlandse voorliefde voor al het Italiaanse moeilijk meer begrijpen.

Een paar jaar geleden kwam ik in mijn Italiaanse stad een Nederlandse televisieregisseur tegen die aarzelde tussen Viterbo en Lucca als lokatie voor een serie cursusprogramma's; en heb ik de fout begaan hem in mijn enthousiasme te overtuigen van de onovertreffbare schoonheid van Lucca. Het resultaat daarvan zie ik nu met petjes en op gymshoenen door de nauwe straatjes stromen. Het is niet in mijn belang de lof van Italië te zingen. Uit armoede verhuisde ik tien jaar geleden naar dat land, omdat het leven daar goedkoper en gemakkelijker zou zijn. Intussen is dat in zijn tegendeel verkeerd: alles is hier duurder en ingewikkelder dan waar ook, wellicht met uitzondering van Japan.

Als het, wat ik geloof, tot de taken van de schrijver behoort om zich tegen modieuze tendensen te keren, zou ik me alleen al daarom moeten afzetten tegen de *Italianische Welle* die Europa (want de Amerikanen hebben zich laten afschrikken door de Rode Brigaden — iets hebben die laatsten toch bereikt) overspoelt. Van de andere kant kan men zich afvragen of de culturele belangstelling voor Italië wel zo'n nieuw en eigentijds fenomeen is — heeft de 'kunststudent' niet al eeuwen lang zijn artistieke educatie afgesloten met een *Grand Tour* naar het schiereiland waar per traditie de 'bronnen van kunst en beschaving' zijn gesitueerd? En maakt de Italië-ziekte niet langzamerhand plaats voor de Midden-Europese mode?

'Italië' is een exportprodukt geworden. Wat houdt dat produkt nu helemaal in? IJs, pizza's (de *fish-and-chips* of patat van de arme zuiderling) en Italiaanse schoenen kenden we al. De Italiaanse film is al minstens een decennium op zijn retour. Nu zijn het computers, *design*, 'de keuken', merknamen en die meest geesteloze van alle literaturen, de moderne Italiaanse.

Laat ik dan onmiddellijk zeggen dat men in Amsterdam beter Italiaans kan eten dan

VERREKIJKER

in Italië (de gevarieerdheid van de Italiaanse streek-keuken is een brutale leugen: in alle uithoeken van het land krijgt men in alle restaurants *precies dezelfde handvol beproefde en fantasieloos geperpetueerde gerechten* aangeboden). Italiaanse pakken, schoenen en computers kan men, met betere service en voor minder geld, in Holland kopen. De merknamen zijn meestentijds vervalst (een groot deel van de Italiaanse huisnijverheid houdt zich bezig met het namaken van Gucci-, Lacoste-, Armani- en andere logo's). *Design* oftewel de afgodachtige verering voor de vormgeving van het gebruiksvoorwerp lijkt mij een ernstige vorm van artistieke degeneratie, op maat gesneden voor de leeghoofdige bombast van de nieuwste rijaards.

En dan die moderne Italiaanse literatuur — waarom is daar hier te lande zo veel belangstelling voor? Voor zover gigantische uitgeverijen als Mondadori en Bompiani zich niet middels beursnoteringen en gerechtelijke procedures bezighouden met de 'sterrenslag' van de Italiaanse televisie (Berlusconi van Canale 5 heeft nu, behalve voetbalclubs, ook het grootste gedeelte van de aandelen van het Milanese huis in handen, en daarmee een handvol niet meer zo onafhankelijke kranten), geven ze internationale bestsellers uit; het sjieke Torinese Einaudi is bijna over de kop gegaan; Adelphi, dat erg mooie boeken maakt, brengt hoofdzakelijk vertaalde meesterwerken uit. Boeken worden sinds kort ook in de supermarkten verkocht, tussen de zoete koekjes en de warme broodjes (en wat maakt het uit, daar ik zelden een Italiaanse boekverkoper heb ontmoet die wist wat hij in huis had) — en wat voor boeken! De boekenbijlagen van de dagbladen brengen belegen nieuws in lawaaiige opmaak; en het nog niet lang geleden zo verheven fenomeen van het gedegen dagelijks literaire essay op de *terza pagina* zakt steeds meer af tot de verwaterde opinie van een Hollandse column.

Een tweede Eco — die overigens in het geheel niet representatief is voor het Nieuw Italiaans Peil — zal zo gauw niet opstaan; en als zich al een vergelijkbaar iemand mocht aandienen, dan zal hem, volgens de wetten van het marktmechanisme, nooit een vergelijkbaar succes te beurt kunnen vallen. Het gigantensucces van Eco onttrekt zich aan elk soort berekening; het is

BERT VERHOEFF / HH

Toeristen in Florence: geniet liever in uw thuisland van Italiaanse kunst, literatuur en keuken

onbestaanbaar dat ook maar tien procent van alle kopers dat eerste boek echt gelezen heeft — daar is het veel te moeilijk voor. Om over *De slinger van Foucault* nog maar te zwijgen. Afgezien van de pecuniaire handigheid van de man en zijn populair-wetenschappelijke eruditie, kan de status van zijn computer-gestuurde industrie nog het best vergeleken worden met die van Tolkien twee decennia eerder: aan de liefhebbers herkent men de lieden aan wie de echte literatuur niet besteed is.

De echte literatuur? Moeten we daaronder de veredelde journalistiek van de met dubbelzinnig feminisme rijk geworden dames Oriana Fallaci, Elsa Morante, Francesca Duranti of Dacia Maraini verstaan; of Andrea de Carlo, Antonio Tabucchi, Daniele del Giudice, Aldo Busi en andere jeugdige imitaties van minimalistische flauwekul? U zegt het maar!

Het lijkt of er na de oorlog, toen de partisanen en de communisten de macht van de cultuur aan zich getrokken hebben, een putsch heeft plaatsgevonden door de linkse intellectuelen, waarbij gedeclareerd is dat in het vervolg alleen nog op zijn allersimpelst, en vooral zonder humor, geschreven mocht worden. Nathalia Ginsburg heeft in een HP-interview toegegeven dat een groepje geestverwanten bij Einaudi welbewust een dergelijke politiek heeft uitgestippeld, om een radicale breuk met de voorname traditie te bewerkstelligen. De

Een curieus bijverschijnsel van de Italië-hausse is dat het zelfvertrouwen van de Italianen buiten proporties is opgezwollen

moderne Italiaanse literatuur, vrijwel in zijn geheel aangetast door wat ik 'de ziekte van Calvino' (Italo Calvino is wel de meest overgewaardeerde van deze vacuümschrijvers) zou willen noemen, lijkt nog het meest op die van een derde wereld-land zonder geschiedenis of diepgang. Als het geen journalistieke en politiserende zelfbevestiging is (van dat laatste is de 'martelaar' Pasolini het meest gruwelijke voorbeeld), dan is het een ijdel en abstract gebroedel dat nog het best te vergelijken is met het 'Revisor-proza' dat in Nederland ooit de wet wilde stellen. Het is mij een godsraadsel hoe een criticus als Jaap Goedegebuure ooit, in een tweepagina-overzicht van de wereldliteratuur, de Franse en Angelsaksische letteren voor dood kon verklaren en alleen nog hoop zag voor de Italiaanse. In geen enkel opzicht kan de, altijd al provinciaals gearde literatuur van het moderne Italië zich meten met die van Frankrijk of Engeland. Het tegendeel te beweren getuigt van eenzelfde modieuze kortzichtigheid als de gratuite stelling die men in Franse tijdschriften wel kan lezen met de strekking dat de belangrijke impulsen van de nieuwe literatuur eerder uit Noord-Afrika dan uit het moederland komen.

Made in Italië is een exportprodukt. En daarvan is Italië zich bewust. Het is gaan geloven in zijn eigen succes. Een curieus bijverschijnsel van de Italië-hausse is dat het zelfvertrouwen van de Italianen buiten proporties is opgezwollen. Terwijl een toestand van vernedering en overheersing hen door de eeuwen vertrouwd is geweest, hebben ze nu het idee dat ze cultureel en industrieel de wereld aan het veroveren zijn. Spoedig zal het Italiaans de culturele voertaal van Europa zijn en Italiaanse auto's en elektronica zullen de Japanse markt terugdringen. Italië is het Europese bruggehoofd voor de diplomatie met Afrika en het Midden-Oosten; de Middellandse Zee zal nooit haar centrumpositie als bakermat en smeltkroes van alle menselijke beschavingen opgeven. In statistieken kan men lezen dat de Italiaanse industrie de Engelse heeft ingehaald, en dat Italië in welvaart, gemeenten naar de besteding per hoofd van de bevolking, voor alle andere Europese partners onmiddellijk na de Duitse Bondsrepubliek geplaatst wordt.

Maar ik vrees dat in 1992, wanneer er werkelijk zoiets als een Verenigd Europa en

een eenheidsmunt tot stand komt, Italië een flinke veer zal moeten laten, en met een schok weer wordt teruggeworpen tot de periferie van het Europese welvaartsniveau. Als de lire werkelijk wordt aangepast aan de andere Europese munten, zal blijken dat zij nu minstens anderhalf keer te hoog genoteerd staat. In dienstverlening, arbeidskracht en hoogwaardige technische kennis zal Italië het afleggen tegen de andere lidstaten. Zware boetes zal het te wachten staan als de Gemeenschap, die nu nog 14 procent van haar budget kwijtraakt aan oplichting en corruptie waarvan het leeuwedeel door de Italiaanse georganiseerde misdaad wordt geïnd, deze corruptie doeltreffend gaat bestrijden. En het ergst van alles: de Italiaanse bureaucratie, die enorme, rammelende en ruim bemeten machine waarop de Italiaanse staat draait, zal verbodig worden als Brussel de dienst gaat uitmaken.

Wat het dichtbevolkte Italië nog te bieden heeft, is grond; en dat is te merken aan de prijzen voor onroerend goed. De arme Italianen zullen in 1992 massaal naar het Noorden trekken, op zoek naar werk; de overrijke Engelsen en Duitsers zullen afzakken naar het schiereiland om huizen te kopen, en van het land, meer nog dan het nu al is, een kolonie voor renteniers te maken, een publiek museum, een aanleghaven voor de saaie sierjachten van de ultieme verveling.

Mijn aansporing moge klaar zijn: blijft toch weg uit Italië, cursisten en kunsthistorici, caravan-slepers en kampeers, would-be archeologen en zonzouwers, leden van Dante Alighieri, van de ALCI en volgelingen van de Teleac-cursus, blijft vooral weg alternatieve amateurboeren en huizenzoekers. Italië is als vakantie-land te dichtbij gekomen: de zomerse file staat stil van Diemen tot Chiasso. Geniet in uw thuisland van de prachtige Italiaanse kunstboeken, van de Italiaanse literatuur en de Italiaanse keuken (de Italianen leggen een ongelukkige voorliefde voor *fast foods* aan de dag; deze ketens breiden zich zo snel uit met hun in giftige materialen en kleuren opgetrokken inlooppuien, dat een aantal 'historische' steden al verordeningen heeft uitgevaardigd om de hamburger uit hun centra te verbannen), koopt hier uw Italiaanse auto's ('Alfa's kunnen maar twee dingen: roken en roesten'), uw Italiaanse

mode en Italiaans schoeisel. De Italianen zelf lopen tegenwoordig liever in jeans en Timberland. En negeert u mijn waarschuwing, en komt u toch naar het pittoreske San Gimignano, naar Siena en Florence, dan zult u daar alleen de lege decors van de historie aantreffen, deels aan het zicht onttrokken door de massale aanwezigheid van uw soortgenoten.

Het andere gezicht van Italië, waar ik de laatste jaren meer oog voor heb gekregen, is ietwat grimmiger: nepotisme, het antieke cliënten-systeem, zonder wie niemand verder komt in het papieren labyrint van de bureaucratie, documenten, bezegelde attesten voor elke scheet die je wilt laten, abusieve wildbouw, wetten en eindeloos geamendeerde wetten die elkaar tegenspreken en nooit uitgevoerd kunnen worden, een voortdurend wankelend en machteloos staatsapparaat, de staat die door iedereen, en vooral de zuiderlingen, beschouwd wordt als de zoveelste vreemde overheersing (nu het niet de Fransen, de Spanjaarden, of de Oostenrijkers zijn, zullen die elendige Piedmontezen wel de dienst uitmaken), misdadige organisaties ter linker- en rechterzijde, de Rode Brigaden evenzeer als de vrijmetselaarsloge P2, een zwarte schaduweconomie waarmee iedereen zijn voordeel doet, misstanden die nergens ter wereld zo gelaten geaccepteerd zouden worden als in dat onbezorgde Italië.

Over dit Italië schrijft Guido Ceronetti — mijns inziens de beste van de contemporaine schrijvers, een joodse geleerde die naast erudite vertalingen van bijvoorbeeld de Psalmen, schitterende opstellen over schoonheid, naakt en melancholie en sombere, elegische poëzie, sarcastische commentaren op het leven in modern Italië heeft geschreven. Niet alleen is zijn intelligentie messcherp, zijn eruditie verbluffend en zijn observatievermogen onversluierd, hij is ook een van de heel weinigen die met zijn unieke toon en bizarre syntaxis de Italiaanse taal van dit moment nieuw leven inblaast. Pijn is zijn conditie; zijn kreten lijken op te klinken uit de hel waarin hij voor ons telkens weer afdaalt om te beschrijven wat alle dagen om ons heen is zonder dat wij het zien. Profetisch is zijn blik, en ook zijn lot als roepende in de woestijn: want zijn werk roept hoogstens bewonderende maar vooral gniffelende en hilarische reacties op; hij wordt beschouwd als een clown, een woordacrobaat die zijn publiek vermaakt met geveinsde tragiek.

Ceronetti's boeken (zoals *Viaggio in Italia* en *Albergo Italia*) (niet in het Nederlands vertaald natuurlijk) geven een beeld van het Italië dat niet uit ansichten en pizza's, souvenirs en lederwaren, folklore en muziekfestivals bestaat.

En er zijn nog wel anderen die positie kiezen, veelal schrijvers uit het zuiden. (Het is een cliché geworden om te zeggen dat Italië niet bestaat, dat er verschillende Italië's bestaan. In de amper honderdtwintig jaar dat de natie bestaat, zijn de verschillen in rap tempo groter geworden. De meeste noorderlingen negeren al het gebied ten zuiden van Rome. Mijn buurman, die

tien jaar geleden nog beweerde dat je niet zuidelijker dan Perugia kon reizen zonder levensgevaar, vindt nu dat Afrika onmiddellijk onder Florence begint. Onder Florence? We hebben allemaal recentelijk kunnen zien hoe die nobele Florentijnen reageren op de invasie van de *vu compra*, de Afrikaanse negers die in bandeloze auto's moeten slapen en zich in leven proberen te houden met de ambulante straat-handel — een soort nering overigens dat de Italianen zelf nog maar nauwelijks ontgroeid zijn. De hardnekkige mythe, erfenis van de wat mildere joden-wetgeving van de fascistische tijd, dat de Italianen niet racistisch zouden zijn, wordt door hen zelf met de meest wonderlijke argumenten doorgeprikt.)

Zo is — of was — daar de Siciliaanse schrijver Sciascia, wiens werk een onvermoeibare aanklacht is tegen de corruptie. Of de nog levende Napolitaan Domenico Rea, een oude man inmiddels, die in een superieur taalgebruik het oude Italië met het nieuwe verbindt, scheldend op de ontluistering en vervuiling van een stuurloze stad als Napels, en tegelijk vol liefde voor de dingen die nog Italiaans zijn, de continuïteit van het leven beschrijvend waarvan de waarden onvervreemdbaar Italiaans blijven, al zijn ze door de 'beschaafdere' noorderlingen al lang afgelegd.

Als ik iets zinnigs over Italië wil zeggen, zou ik het over dergelijke zaken moeten hebben: over de vrijmetselaarsloge P2, over de subversieven, en vooral over de mafia, de camorra en de 'ndranghetta (de cliëntensystemen in respectievelijk Sicilië, Campanië en Calabrië). En ik zou, zoals Dominique Fernandez heeft gedaan in zijn voorbeeldige boek *Mère méditerranée*, eerst begrip willen vragen voor het antieke familiebedrijf van de mafia, die niet zo maar gelijkgesteld kan worden met 'georganiseerde misdaad' — datzelfde kan men eerder doen met bepaalde overheidsinstellingen.

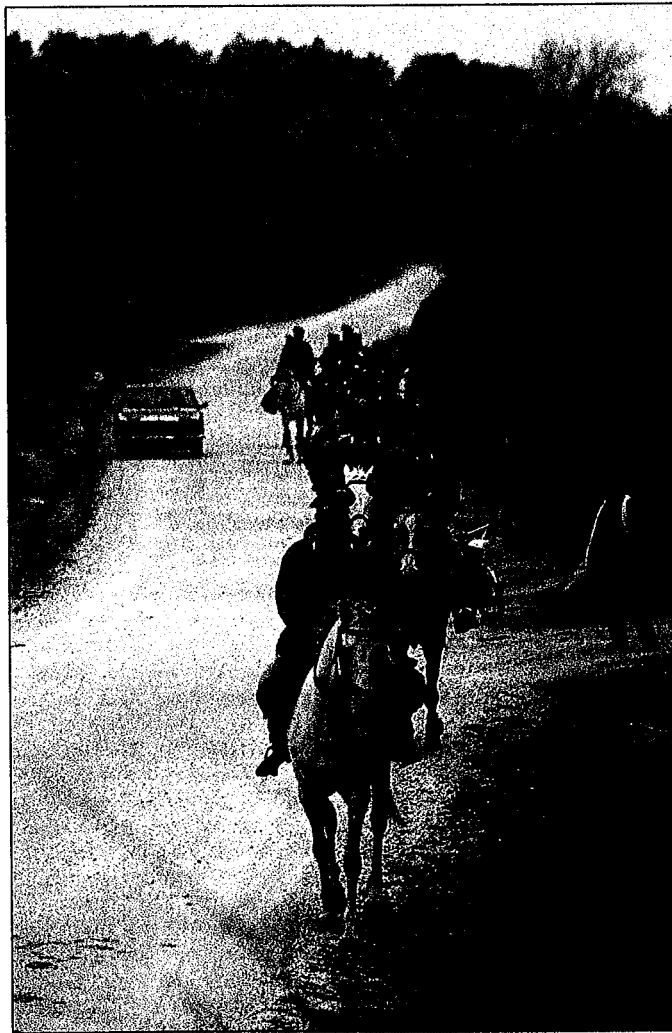
De machteloosheid van de Italiaanse staat versus de macht van de mafia en andere op particuliere leest geschoeide en georganiseerde belangengroepen; en de corruptie uitwassen in beide — dat zou mijn thema moeten zijn. En ik zou mijn verhaal moeten presenteren op theatrale wijze: want alles wordt hier als voor publiek opgevoerd, met grote gebaren. Het onderwerp in zijn geheel is te groot voor een artikelje, te ondoorzichtig voor mijn kleine toneelkijktje.

Iedereen klaagt in Italië, dat het zo toch niet langer kan, maar ondertussen doet iedereen er zijn voordeel mee. Volgens een uitspraak in de Italiaanse Mafia-serie *La piovra*, die een gesentimentaliseerd beeld geeft van de verbanden tussen de oude mafia, het geldwezen en de politiek, is het bedrag dat jaarlijks aan smeergelden wordt uitgedeven even groot als de jaarlijks groeiende staatsschuld op de begroting.

Het systeem van oplichting en afpersing — niet door kleine boefjes, die je te veel laten betalen voor een parkeerkaartje, maar in gigantesk, cyclopisch verband — wordt

door iedereen stilzwijgend geaccepteerd: *pazienza!*

Geen dag van het afgelopen jaar is voorbij gegaan die niet een nieuw bericht bracht over de ontbinding van de maatschappij, die onzichtbaar voortschrijdt door de grenzen te vervagen tussen de wetgevers en de mensen die diezelfde wetten ontduiken, tussen boeven en burgers. En zelfs de rechterlijke macht is voortdurend in opspraak, in Rome even goed als in Palermo, door de verzwijging van ontoegeefbare belangen, of door de ijdele theatrale grootspraak van

GIANSANTI / SYGMA

Carabinieri zoeken op de heuvels van de Aspromonte naar de ontvoerders van Cesare Casella

de politieke machthebbers, altijd dezelfde in een iets gewijzigde combinatie, die een politieke patstelling voorwenden, zodra de banen bij de Staatstelevisie, bij de grote banken en de staatsbedrijven verdeeld zijn, om in de tussentijd hun eigen zakken te kunnen vullen.

Het mechanisme van de mafia-cultuur blijkt in steeds sterkere mate ten grondslag te liggen aan het al of niet functioneren van de burgermaatschappij. In de partijen, de overheidsinstellingen en zelfs in de privé-sector heerst al lang de overtuiging dat de middelen belangrijker zijn dan het doel, en dat de erratieve weg van omkoping en ontduiking om iets te bereiken of tot stand te brengen van hogere orde is dan wat er uiteindelijk uit de bus komt. De meest simpele handelingen, de meest elementaire werken,

F U R I E

Koorddansen M.J. Fitzgerald

verhalen; f 29,95

In een surrealistisch universum balanceren de vrouwen in Koorddans voortdurend op de scheidslijn tussen schijn en werkelijkheid.

Camille Mireille Best

roman; f 34,50

Camille weet aan de troosteloosheid van haar milieu te ontsnappen. Een pijnlijk proces in de groei naar volwassenheid.

ALICE WALKER

ONDER WOORDEN
Spirituele essays en dagboekteksten van de schrijfster van *De kleur paars* en *De tempel van mijn gezet*.
240 blz. f 34,50. Nieuw.

CHEN JERAI HOVE

BEENDEREN
Hartverscheurende en dichtertelijke roman van Zimbabwe's topauteur. In 1989 bekroond met de Noma-Award.
166 blz. f 29,50. Nieuw.

IN DE KNIP-141111

MEE OP VAKANTIE!

Eten in zes talen

Au restaurant en six langues

Have dinner in six languages

Essen in sechs Sprachen

Comida en seis lenguas

Mangiare in sei lingue

Bij alle boekhandels

Prijs f 14,95

ISBN 90 6020 416 6

de meest normale bezigheden worden tot een nachtmerrie, waarin men zich het hoofd moet breken, op zijn hoede moet zijn, en moet liegen en stelen om niet zelf belogen en bestolen te worden.

Geen dag gaat voorbij zonder het mitrailleurvuur van gerechtelijke beschuldigingen tegen een van de ontelbare schandalen van de eeuwige intriges tussen politieke partijen en misdaad. Elke dag opnieuw kun je je ervan overtuigen dat de mensen in de steeds wisselende maar toch identieke regeringssamenstellingen zelf de grootste schavuiten en cynici zijn voor wie slechts geldt: hoe groter de verwarring en de crisis van de staat, des te welvarender haar dienaren.

Het zijn niet de onderlinge familiemoorden in de provincie van Reggio Calabria (zo'n vierhonderd per half jaar) of de kidnappings in de Aspromonte (een mooi record was de ontvoering van Cesare Casella die anderhalf jaar gevangen heeft gezeten voordat hij door handklap op het hoogste niveau geheel onverwacht is vrijgekomen) waar je nog van schrikt.

Het is juist de mentaliteit van overschilligheid, alsof deze dingen bij het leven van alledag horen, die je de haren te berge doet rijzen, als er weer iets aan het licht komt in de 'affaire Ustica' (waarbij een burgervliegtuig werd neergeschoten door een raket van de luchtmacht); als er een berichtje in de krant staat dat de broer van Craxi op gemeentekosten aan alle scholen van Lombardije 'lesboeken' slijt over zijn zelf verzonden pseudo-religie; als de ex-president van de spoorwegen Lodovico Ligato (die was afgezet wegens zijn aandeel in de affaire van de 'Gouden Lakens') wordt vermoord en blijkt dat hij er een dertigtal lege NV's op na houdt, om de gelden en subsidies te incasseren die voor het zoveelste heropbouwproject van Napels zijn vrijgekomen ('voorwetenschap' is in deze kwesties een vanzelfsprekend begrip waaraan nauwelijks meer enige schuldigheid kleeft: van bovenaf worden de gunsten en gelden verdeeld, en men kan slechts opklimmen om mee te profiteren door zich geheel te conformeren aan het cliëntenstelsel). Als blijkt, jaren later, dat bij diezelfde affaire een minister van binnenlandse zaken betrokken was, en vanzelfsprekend ook de ministers voor het zuiden en de gouverneur van Calabrië. Als blijkt dat het mogelijk is, in weer diezelfde affaire, dat Elio Graziano de schatkist voor 120 miljard lire benadeeld heeft. En al deze mensen lopen, voor ze worden doodgeschoten, op vrije voeten, beginnen weer een ander bedrijf als ze wegens een ontluikend schandaal hun lucratieve post moesten verlaten.

Schandalen ontluiken, maar worden nooit tot de bodem uitgezocht. Daarvoor zitten de wortels te diep en zijn ze te wijd vertakt. *Insabbiare*, is de uitdrukking: 'zand erover'. — 'Als ik maar het contract voor het zand krijg!'

Daar is de onduidelijke vuile was die buiten komt te hangen bij het proces-Calabresi — de *altocommissario* in mafia-zaken van wie de moord in de schoenen van de linkse

jongerenbeweging Lotta Continua wordt geschoven. En de huidige *altocommissario* De Sica, die zich compromitteert met zijn eigen groepje opperrechters, boven elke verdenking verheven: beschuldigingen over en weer, anonieme brieven, vervalsen en verduisteren van bewijsmaterialen — weet je iets, dan weet je al gauw te veel. Er zijn rechters die openlijk verklaren niet te willen meewerken in mafia-zaken die op Sicilië spelen, 'omdat ze vrouw en kinderen hebben', — discussie natuurlijk van een verfind moreel gehalte — en er zijn gezaghebbende stemmen in de politiek dat het maar helemaal afgelopen moet zijn met de volmachten van de hoogjuridische mafia-bestrijders.

Bij het openen van het juridische jaar verklaarde de voorzitter van het hoogge-rechtshof dat het juridische apparaat helemaal machteloos stond, een achterstand van jaren had, en de problemen van de hoge misdaad niet de baas kon, door tegenwerking van de politieke bonzen. In naam zijn uitvoerende en rechtelijke macht gescheiden, maar in werkelijkheid blijft alleen onaantastbaar wie het slimst en meest gewetenloos is, met invloed in beide kampen.

Appalti is een sleutelwoord in deze wildgroei van belangen. Oorspronkelijk een neutraal woord dat 'aanneming' betekent, gonst en klopt dit begrip nu van min of meer gelegaliseerde criminaliteit. Er wordt bijvoorbeeld, met het oog op de voetbalkampioenschappen te Palermo, geld vrijgemaakt voor een nieuw stadion. Plaatselijke politici maken zich van de projecten meester, besteden die uit aan vrienden, die op hun beurt weer de contracten doorverkoopen aan hun vrienden, en zo eindeloos verder, totdat ten slotte het feitelijke werk wordt uitgevoerd door zwart-werkers zonder enige expertise, die voor een schijntje van het oorspronkelijke bedrag een constructie optrekken welke in dit geval reeds bij het bouwen in elkaar stortte, zodat dit schandaaltje aan het licht kwam. Wat was er gebeurd als het stadion was ingestort tijdens de Spelen? En hoeveel van deze zaken komen niet aan het licht, omdat de zaak pas na vijf jaar begint te verbrokkelen? Er wordt een schandaal gemaakt, maar is er wel sprake van een schandaal als alle grote projecten op deze manier tot stand komen, als alle machthebbers elkaar de bal door-spelen? Als je al rijk bent kun je de macht kopen, als je, door het onvoorwaardelijk verlenen van diensten enige macht verwerft, kun je rijk worden.

Een romantische lezing van de mafia stelt de mafiosi gelijk aan de historische figuur van de *brigante*. Deze vogelvrij verklaarde struikrovers hielden zich ruim honderd jaar geleden in de Sila schuil, en werden door de Bourbons gebruikt om de eenwording van Italië te vertragen; zij poseerden als moderne Robin Hoods, die het kwaad van de nieuwe Piedmontese overheid bestreden, en de antieke waarden hoog hielden. Oorspronkelijk verdedigde de mafia in de agrarische, feodale familie-gemeenschap, die stoelde op de traditionele rol van de vrouw, op de eer van de man en

Je kunt de mafia niet bestrijden met een politiemacht, niet met de schandaalzucht van het journalistendom, niet met spandoeken, niet met rechters en hoge commissarissen. Als je de mafia wilt bestrijden, moet je Italië zelf bestrijden

de overerfbare bloedwraak wanneer met een van beide dingen iets fout ging.

Maar tegenwoordig is de mafia geurbaniseerd; haar belangrijkste bezigheden zijn de onroerend goed-speculaties, het uitbesteden van bouwprojecten, op kleiner niveau natuurlijk de ontvoeringen en de protectie, en op groter, internationaal niveau, de drugshandel. De 'ndrangheta is een echte onderneming geworden, de enige waarmee je in het zuiden je brood kunt verdienen, en het contact met het landleven is steeds meer verloren gegaan.

Vaak wordt het voorgesteld alsof de mafia een aparte wereld vormt, waardoor het zuidelijke gedeelte van Italië wordt geregeerd. Dat is een te schematische tegenstelling. Want het alles doordringende karakter van de mafia zorgt er juist voor dat zij de magistratuur, de politiek en de overheidsinstellingen volledig geïnfilteerd heeft. De abstracte beweging van de mafia krijgt pas concreet gehalte in het huidige politieke handelen. Niet alleen door de onderlinge, geheime afspraken die daar gemaakt worden, maar vooral omdat in haar vastbesloten koers de mafia een soort illegale, sterke arm van de zwakke politiek geworden is.

De voornaamste overeenkomst tussen mafia en partijpolitiek is evenwel gelegen in het *clientelismo*. Daaronder wordt de geprivilegeerde positie verstaan van degene die de macht in handen heeft, en die gebonden is degenen te laten mee profiteren die hem aan de macht geholpen hebben. Hij geeft baantjes en voorkeursbehandeling aan zijn cliënten (vandaar dat er zoveel loze banen gecreëerd worden in Italië, vandaar dat het mogelijk is dat de meeste mensen er drie of vier overheidsfuncties tegelijk op

nahouden, naast hun privé-nering) en zijn familie, in onvoorwaardelijke ruil voor stemmen, leenmanschap etcetera. Dit wordt niet gezien als een moreel kwaad: integendeel als een bescherming van de traditionele familiewaarden, de instandhouding van een gedrags- en erencode, die anderszins in het moderne stadsleven ver te zoeken zou zijn. In feite is dit systeem een archaisch verschijnsel dat we al in de Romeinse tijd van Cicero volop in werking zien, compleet met alle misstanden en onderlinge vetes die eruit voortvloeien, compleet ook met de zelfrechtvaardigende toon van hoogdravende demagogiek.

Je kunt de mafia niet bestrijden met een politiemacht, niet met de schandaalzucht van het journalistendom, niet met spandoeken en protestoptochten, niet met rechters en hoge commissarissen met speciale bevoegdheden. Als je de mafia wilt bestrijden, moet je Italië zelf bestrijden — en dat willen we niet echt. Dat is de reden van die interne verlamming, terwijl alles aan de buitenkant zo gladjes verloopt, de reden dat niets echt functioneert en toch alles reilt en zeilt, dat iedereen klaagt en toch tevreden is, dat de mensen weinig verdienen en toch rijk zijn: het moderne Italië heeft een dubbel gezicht — een hoogindustriële natie met een archaisch waardensysteem.

Het kwaad Italië leeft in het hart van deze kunstmatige natie; het klopt in de onoplosbare tegenstellingen (en, neem me niet kwalijk, het zijn toch ook die 'pittoreske', achtergebleven en onderontwikkelde kanten van het land die ons zo charmeren): het is de keerzijde van al het moois en alle rijkdom waarmee het land naar buiten treedt.

In het laatste boek van *Il Cavaliere e La Morte*, laat een malafide en politiek machtige industrieel een andere malafide en 'boven alle verdenking verheven' advocaat vermoorden, die te veel bewijzen voor afpersing in zijn handen heeft, en schuift de aanslag in de schoenen van de volledig fictieve 'ragazzi del '89' (met een verwijzing naar de Franse revolutie), waarna er onmiddellijk, alleen al door de suggestie, groeperingen met die naam ontstaan, die de aanslag om het hardst 'opeisen'. Dat was ook de bedoeling, want als er weer een 'subversieve beweging' is die de 'vrijheid van de democratie' bedreigt, kunnen de machthebbers noodwetten afkondigen, maatregelen nemen, en op hun gemak de eigen macht consolideren en hun malversaties versluieren.

Over dit Italië zou ik te spreken moeten komen, als ik zo iets als mijn 'Italië-gevoel' zou willen definiëren.

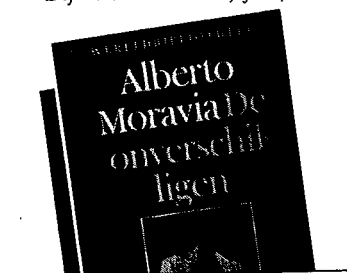
Ondertussen zit ik in de avondzon voor mijn huis, rook een Toscaanse sigaar, heb nieuwe schoenen van Roberto Botticelli aan mijn voeten, drink een Brunello-wijn uit Montalcino en luister naar de sublieme gelukzaligheid van Rossini. Binnenkort moet ik weer naar de verschrikkingen van het noorden, en zal ik mij eens te meer realiseren waarom ik van Italië houd. Waarom? Dat houd ik liever voor mij.

WERELDBIBLIOTHEEK

Alberto Moravia
De onverschilligen

Eerste roman uit 1929 die op geniale wijze boven zijn tijd is uitgroeid. Rome in de jaren '20; een periode van moreel verval. Een roman met de allure van een Griekse tragedie over haat, jaloezie en uitzichtloosheid.

Bij de boekhandel, f 39,50

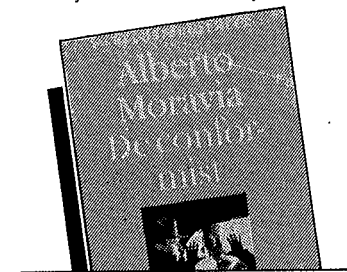

WERELDBIBLIOTHEEK

Alberto Moravia
De conformist

Nieuwe uitgave van deze klassieke roman over het conformisme dat leidde tot het Italiaanse fascisme.

Bij de boekhandel, f 32,50

WERELDBIBLIOTHEEK

Alberto Moravia
De reis naar Rome

Moravia's nieuwste roman is een vernuftig spel met seksuele obsessies, tegen het decor van het eeuwige *Mamma Roma*.

Bij de boekhandel, f 34,50

